

Tajemná záře nad Hirošimou

První výbuch atomové bomby, který odneslo japonské město Hirošima z ostrova Honšú, je dodnes mementem varujícím nejen před dalším použitím těchto zbraní, ale před válkou obecně. To všechno víme. Jaké ale byly osudy lidí, prostých Japonců, kteří tam žili a přežili? To zachytil v jedné z nejsuggestivnějších reportáží novinář a spisovatel John Hersey.

HANA ULMANOVÁ

V tomto týdnu uplyne přesně pětasedmdesát let od chvíle, co byla na dvě japonská města svržena atomová bomba. V dějinách lidstva tak byla poprvé použita zbraň hromadného ničení, s jejímiž účinky se „výňatky“ typu yperit, ozkoušené v 1. světové válce, nedaly vůbec srovnávat.

Přinejmenším ale podle mínění radikálního křídla nových historiků byla tímto činem, uskutečněným americkou armádou bez vědomí Spojenců, v podstatě zahájena studená válka. Na vojenském významu této akce se přitom odborníci dohody neshodnou, jelikož nikdo logicky nemůže vědět, kdy by Japonsko kapitulovalo, pokud by k Hirošimě a Nagasaki nešlo, nebo kolik by to stálo obětí. A o širších filozoficko-morálně-etických otázkách útoku atomovou bombou – po odpovědích zde pátrat nebudeme – ani nemluvíme.

Pětasedmdesát let poté

Dnes už víme, jaký pocit viny posléze avíral některé z vědců podílejících se na projektu Manhattan – a koneckonců i některé piloty amerického bombardéru B-29 Superfortress, speciálně upraveného pro hirošimskou misi, jemuž se podle ména matky kapitána letounu Enoly Jay Tibbetsové přezdívalo *Enola Gay*. Víme také, jak byla sestrojena samotná atomová bomba, pro kterou fyzici a pak ostatní angažovaní používali nevině znějící krycí název *Little Boy* – a víme ovšem i to, co okamžitě a co dlouhodobě působila.

Bezprostředně po 2. světové válce se oho však vědělo jen velmi málo. A z mnoha důvodů (od strategicko-politických, kdy nikdo nechtěl přijmout odpovědnost se všemi důsledky, po řekněme společensko-kulturní, neboť obyvatelstvo Spojených států se chtělo konečně hlavně bavit) se skoro nic nevědělo o utrpení obyčejných lidí, kteří byli plošně demonizováni jako nepřítel. Jako první toto zlověstné ticho prolomil autor dokumentární prózy stručně nazvané *Hirošima*.

John Hersey se do Japonska dostal už v zimě 1945–1946, když ukončil dráhu vropského a asijského válečného korepondenta a vyslal ho tam vedení časopisu *New Yorker*, aby napsal článek o obnově zničené země. Už tehdy narazil na několik dokumentů z pera jistěho ezuitského misionáře, který výbuch Hirošimě přežil, a když tedy editor časopisu William Shawn pojal nápad vydat ho přímo do Hirošimy s tím, že by uvítal svědectví „rok poté“, Hersey neváhal. V květnu 1946 se do Japonska, kde ho onen křesťanský duchovní seznámil s dalšími přeživšími, vrátil – a konem června už byl zase zpátky v USA. I horečně sepsával příběhy šesti skutečných lidí. Příběhy, které když spatřily světlo světa, nebyly novinářskou hantýrkou jenom sólokapr, ale přímo (slovní říčka je tu nezamyšlená) učiněná bomba.

Pro úplnost dodejme, že roku 1985 Hersey Hirošimu navštívil zase, svoje postavy“ znovu vyhledal a jejich další osudy vylíčil ve volném pokračování, které bylo nejprve otištěno opět v *New Yorkeru* a později samozřejmě ve všech nových. revidovaných knižních vydá-

typu „zoufalé, tragické zprávy z Paříže, Tripolisu, Sýrie, Jemenu, Nigérie“. Bohatě by si vystačilo s dějinným kontextem, v jehož rámci si ostatně mělo povšimnout a v tiráži náležitě uvést, že Hirošima už česky jednou vyšla (a sice roku 1947 v Melantrichu v překladu Růženy Matějovské, což lze snadno dohledat v databázi Národní knihovny).

A také se mohli alespoň pokusit odstranit do očí bijící nesmysl jako „diletantských devadesátek“ z poznámky o autorovi: instituce American Academy of Arts and Letters vskutku není Americká akademie umění a dopisů, nýbrž literatury, jak je už bohudík správně uvedeno na záložce. A určitě se při redigování více zaměřit mimo jiné na aktuální členění větné, neb reportážně napínavý slovesled tu občas skáče. Leč konec výtek, pořád je to – vezmeme-li v úvahu význam a kvalitu originálu, který je pro zvědavce k dispozici online v archivu *New Yorkeru* – moudrý čin.

„Ve chvíli, kdy atomová bomba zazářila nad Hirošimou, si Tošiko Sasaki sedla na své místo v kanceláři a otočila se na dívku u sousedního stolu, které chtěla něco říct“

Výsledek Herseyho první hirošimské výpravy, tj. zhruba 31 000 slov, vyšel v *New Yorkeru* 31. srpna 1946. Text zabalil skoro celé číslo, což se nikdy předtím ani nikdy potom v historii časopisu nestalo. (původně ho sice editoři chtěli rozdělit na čtyři části, ale nakonec se přiklonili k zachování v jednom kusu).

Na obálce se přitom skvěl obrázek nevinného letního pikniku v parku, a čtenáři tak nebyli varováni předem, co je čeká: hlavní editoři (ostatně ani na úrovni redakce nebyli do utajeného projektu zasvěceni všichni) je chtěli v maximální možné míře vyburcovat. To se jim taky podařilo: náklad 300 000 výtisků nestačil, do několika hodin byl jako okamžitý bestseller rozprodán, a když si přál koupit pár výtisků pro přátele třeba i takový Albert Einstein, musel se spokojit s fotokopii.

Chvilke zlověstného hřibu

I z tohoto důvodu se v následujících dnech *Hirošima* četla slovo od slova v rozhlase. Ve Spojených státech se úkolu ujala ABC a ve Velké Británii, kde byl tiskařský papír pořád na příděl (a protože Hersey odmítl, aby jeho dílo kdokoli nějak krátil, jakož i žádost o rozhovor s tím, že text hovoří sám za sebe), po čtyři večery za sebou BBC, třebaže někteří starší manažeři měli obavy ze snad až příliš silného citového dopadu na posluchače.

Knižně se *Hirošima* poprvé objevila o dva měsíce později zásluhou slavného nakladatelství Alfred A. Knopf – a rázem se z ní stala válečná klasika, která by slovy břitce se vyjadřující prozaičky Mary

Na obálce *New Yorkeru* se skvěl obrázek nevinného letního pikniku v parku, a čtenáři tak nebyli varováni předem, co je čeká: hlavní editoři je chtěli maximálně vyburcovat

McCarthyové mohla být lepší pouze v případě, že by Hersey dokázal vést rozhovory s mrtvými (těch bylo finálně vysoko přes sto tisíc).

„Přesně patnáct minut po osmé hodině ráno 6. srpna 1945 japonského času, ve chvíli, kdy atomová bomba zazářila nad Hirošimou, si Tošiko Sasaki, úřednice osobního oddělení Východoasijských válcoven plechu, právě sedla na své místo v kanceláři a otočila se na dívku u sousedního stolu, které chtěla něco říct.“ Tak zní úvodní – a taky nejčastěji citovaná – věta, již nám autor bez jakýchkoli příprav představí, co v onen osudový okamžik dělala první hrdinka. K ní pak instinktivně (tehdy se na rovnoměrné zastoupení opravdu nehlédělo) připojí další: vdovu po krejčím s dětmi a dva lékaře (jeden je movitý a vlastní soukromou kliniku, druhý zrovna slouží v nemocnici Červeného kříže) a k původnímu otci Kleinsorgemu přidá pastora metodistické církve Kijošioho Tašimota. A od kapito-

ly výstižně pojmenované *Tichý záblesk* („ti, co se ohlédli, přišli o oči“) pak jejich protínající se životy sledujeme bezmála celý rok.

Ne domy, ale lidi

Oproti tehdy už nahrubo zpracovaným příběhům budov tak Hersey nabídl příběhy šesti lidí, kteří si kromě nejruznějších detailů pamatovali hlavně emoce, dojmy a představy – čili to, co považoval za beletristické záležitosti.

Sám je zachytil věcným, odměřeným stylem, neboť jeho cílem bylo, aby čtenář získal pokud možno přímou zkušenost. Spolu s hrdiny tudíž napřed nevěděl, co se stalo: kromě nošení vody umírajícím tak zkratkovitě a naivně pátral po nějakém přijatelném vysvětlení, kterému se pak vymykalo i to, co teď známe pod pojmem nemoc z ozáření. Z tzv. velké historie se toho přitom řeší jen málo a výhradně na konkrétních místech tím způsobem, jakým to poznamenalo existenci Herseyho hrdinů: tedy projev japonského císaře Hirohita v rádiu a zpráva, kterou posléze sepsali pro Svátý stolec v Římě němečtí jezuité.

Velké historii, tj. zejména počátkům Hirošimského mírového střediska a rozkolům v japonském protinukleárním hnutí vůbec, se ovšem Hersey nedokázal vyhnout v kapitole dodané po čtyřiceti letech *Jak to bylo dál*. Ta je z dnešního úhlu pohledu zajímavá spíš tím, jak reflektuje vyhraněné ideologie zprava i zleva, třebaže v ní samozřejmě také zjistíme, jak se svými pouhým štěstím a náhodami zachráněnými životy protagonisté naložili. Nad tím už však ani doboví čtenáři neplakali...

Aktivista bez PR

Samotný John Hersey se narodil roku 1914 v Číně, kde jeho rodiče působili jako protestantští misionáři, a zemřel o devětatdmdesát let později na Floridě, kde bydlel ve stejném komplexu budov jako spisovatel černé pleti Ralph Ellison. Kromě *Hirošimy* se do literární historie zapsal románem *Zvon pro Adano* (česky vyšlo v letech 1948 a 1970; děj se odehrává v sicilském městě okupovaném americkou armádou), za nějž obdržel roku 1944 Pulitzerovu cenu. U nás vyšly ještě další dva jeho tituly: *Kupec děti a Jen pouhý obláček*. Japonsky *Hirošima* poprvé vyšla až v roce 1949, jelikož okupační správa v čele s generálem Douglasem McArthurem byla proti, což ale Herseyemu nezabránilo, aby se své knihy nečetl v Tokiu v lednu 1947 alespoň anglicky.

Hersey byl totiž celoživotní aktivista: ostře vystupoval například proti válce ve Vietnamu a v 60. letech se také zasazoval za občanská práva Afroameričanů. Přitom se stále věnoval úkolům běžného dne: na Yaleově univerzitě vyučoval po dvě dekády jak tvůrčí psaní, tak psaní non-fiction (k jeho studentkám patřila například také později obávaná kmenová recenzentka listu *New York Times* Michiko Kakutaniová) a publicisté se nadále, jak později v jednom rozhovoru zdůrazňoval jeho syn, cíleně vyhýbal.

Navíc odmítal podléhat módním trendům: když v 70. letech za jasotu čtenářů i kritiků vzkvětal tzv. nový žurnalismus, stavěl se k němu poměrně skepticky hlavně proto, že dle jeho názoru nebyl co do faktické stránky věci dost přísný. Není tedy divu, že se dnes řadí spíš k pozapomenutým autorům. V jeho případě však vážně neprávem.

Autorka je amerikanistka

KNIHA

Hirošima

John Hersey
V překladu Rudolfa Červenky vydalo nakladatelství Leda, Voznice 2020.
200 stran.

„Pikniková“ obálka z 31. 8. 1946

John Richard Hersey
(17. června 1914 – 24. března 1993)

Ti, kteří přežili: Hersey v reportáži zachytil příběhy šesti lidí z Hirošimy v hodinách a dnech po útoku – jejich portréty pochází z obálky prvního knižního vydání

MISS TOSHIKO SASAKI, a clerk, had just sat down in her office.

DR. MASAKAZU FUJII was about to read the Osaka *Asahi*.

MRS. HATSUYO NAKAMURA was standing by her kitchen window.

FATHER WILHELM KLEINSORGE was reading a Jesuit magazine.